

Vår omvärld

Världen ser idag helt annorlunda ut än för bara några tiotal år sedan, denna förändring har på ett fundamentalt sätt förändrat sociala skeende, ledarskapsförutsättningar och vårt sätt att agera. Förändringen innefattar fyra större område; Världen har blivit mer *instabil*, svängningarna blir större och ytterligheter får allt större utrymme (rätt-fel, svart-vitt, ditt-mitt). *Osäkerheten* ökar, det skapas fler och fler valmöjligheter och antalet faktorer som påverkar olika beslut ökar. *Komplexiteten* i omvärlden blir samtidigt allt större, världens regioner har blivit allt mer sammankopplade ekonomiskt, politiskt och kulturellt. Slutligen blir vår omvärld allt mer *tvetydig*, vilket innebär att möjligheterna till flera uppfattningar och flera lösningar på utmaningar, existerar samtidigt. Regional utvecklings omvärld blir alltså allt mer mångfacetterad och i flera fall också motsägelsefull, men det går att utröna mönster i utvecklingen, där företeelser och förändringar drivs av globala megatrender. Utmaningen ur ett regionalt utvecklingsperspektiv handlar om att identifiera drivkrafter för utvecklingen, utröna vilken roll vi har och bygga upp en förmåga att hantera trenderna och dess effekter.

Avdelningen för regional utveckling i Skåne driver en verksamhet som i hög grad påverkas av både globala och mer nationella och regionala förändringar. En aktiv omvärldsbevakning och uppdaterade strategier och prioriteringar är viktigt för att arbeta mot uppsatta mål och visioner. Denna omvärldsanalys för 2019-2029 fokuserar på hur globala megatrender och nationella, regionala och lokala trender påverkar våra ansvarsområden och verksamhet på tio års sikt. Utifrån omvärldsanalysen formas en gemensam framtidsbild och belyser vilka trender som är mest brådskande att hantera för att skapa tillväxt, utveckling och livskvalitet.

Regional utvecklings omvärldsanalys har tagits fram som ett underlag i budgetprocessen inför budgetåret 2020. Ett flertal medarbetare inom avdelningen regional utveckling har bidragit med trender, händelser, analyser och goda tankar i arbetet.

Beställare: Region Skåne, avdelningen för regional utveckling

Huvudansvarig: Ida Karlsson, kontakt: Ida.L.Karlsson@skane.se

Arbetsgrupp inom Region Skåne: David Lindén, Jessica Ulfgren, Magnus Jörgel, Håkan Samuelsson, Jens Sörvik, Ulrika Melander

Utgiven av: Region Skåne, enheten för samhällsanalys, april 2019

Megatrender påverkar allt och alla

Megatrender är globala krafter som påverkar hela vår omvärld, och vårt beteende. Megatrenderna är långsiktiga, ändras inte av kortsiktiga händelser utan ger långtgående konsekvenser för näringsliv, kultur, ekonomi och medborgare. Megatrender förändras mycket långsamt, nästan smygande, och uppfattas som en naturlig del i utvecklingen, för att förstå utvecklingen, och vår framtid, är det viktigt att förhålla sig till hur megatrender påverkar utvecklingsarbetet. Megatrenderna underlättar förståelsen av vår omvärld och ökar insikten om hur vi påverkas regionalt.

Vi har identifierat fyra megatrender som har direkt påverkan på vårt arbete; *demografiska förändringar*- allt fler bor i storstadsregioner, vi blir äldre och friskare, vi ser allt intensivare migrationsrörelser och vi rör oss allt mer över nationsgränser. *Globalisering*- Det sker en fortsatt ökad rörlighet över nationsgränser av människor, varor, tjänster, kapital och information. *Miljö och klimatförändringar*- konsekvensen av våra konsumtions och produktionsmönster syns allt tydligare, *Digitalisering och teknisk utveckling*- fortsätter att påverka både samhällsutveckling och våra möjligheter att ta oss an de utmaningar vi identifierar.

Megatrend: Demografiska förändringar

Världens befolkning fortsätter att öka, dock något långsammare än de senaste åren, vi blir äldre och friskare vilket gör att befolkningen totalt sett blir äldre. Detta påverkar både ekonomisk utveckling och den sociala strukturen men skapar också ett ökat tryck på välfärdsystemet. I Skåne och stora delar av övriga delar av Sverige är barnafödandet högt i en europeisk kontext, det har även skett en invandring av människor i de yngre åldrarna. Framöver så förväntas dock andelen av befolkningen i arbetsför ålder minska framöver. Detta gör det svårare att klara kompetensförsörjningen samtidigt som det blir en ökad försörjningsbörda för denna grupp. Den andra tydliga aspekten av demografisk förändring är urbaniseringen. Det globala flytt mönstret är tydligt. År 2050 kommer uppemot 66 % av jordens befolkning att bo i städer. Storstäder (storstadsregioner) kommer med stor sannolikhet att fortsätta växa och i tilltagande grad vara tillväxtmotorer.

Megatrend: Globalisering

Minskade kostnader för transport och informationsöverföring har under de senaste decennierna skapat en allt mer sammanknuten värld där människor, varor, kapital, tjänster och information kan distribueras och röras sig allt enklare. Detta medför att vi får en allt mer gemensam ekonomi, kultur och politik, samt att information sprids allt snabbare. Strukturomvandlingar går snabbare, samarbete och konkurrens ökar vilket medför ökade krav på kompetens och omvärldsorientering. Även den globala konkurrensen om arbetskraft, talang och idéer ökar. Samtidigt har handelshinder minskat, lagstiftning harmoniseras och regelverk förenklas, sammantaget innebär detta att världshandeln och konkurrensen ökar och så även det globala välståndet. Extrem fattigdom minskar och fler människor kan förflytta sig till relativ medelklass. Spridningen av kunskap, teknik, idéer innebär också ökade skillnader både mellan länder och inom länder, inte minst inom EU.

Individens valmöjligheter ökar genom inte bara fler varor och tjänster, utan också genom ökade möjligheter till utlandsstudier, kulturella utbyten och en maktförskjutning till individ nivå blir möjlig. Globaliseringen medför att integrationen mellan länder påverkas positivt, värderingar och levnadssätt blir centrala för samarbete och partnerskap.

I ett globalt perspektiv ser vi också att storstadsregioner har störst nytta av globaliseringen, genom att redan i utgångsläget vara tätare. Genom att ha etablerade kompetenser och företag i tillräckligt stor

omfattning, har en storstadsregion möjligheter att både dra nytta av internationellt samarbete, men också att attrahera än mer talang och verksamhet.

Samtidigt som det råder enighet om globaliseringen som megatrend, finns det starka kritiska röster angående dess effekter. Inte minst har de senaste åren med Brexit, införandet av nya handelshinder mellan USA och Kina samt en tilltagande nationalism inom exempelvis EU men också i Brasilien har effekterna av globaliseringen inte fördelats på ett optimalt sätt.

Megatrend: Digitalisering och teknisk utveckling

Digitalisering och den tekniska utvecklingen handlar om allt ifrån big data, E-hälsa, smarta städer, till automatisering och artificiell intelligens. De senaste årtiondena har det skett stora digitala förändringar på arbetsmarknaden, inom välfärdstjänster och det har även skett stora förändringar i beteendemönster hos befolkningen. Varor och tjänster designas, produceras och distribueras på ett i grunden nytt sätt. Även individer interagerar på ett nytt sätt, vilket har skapat helt nya värdekedjor, affärsmodeller och möjligheter till samarbete och utveckling. På individnivå innebär utvecklingen också större möjlighet att påverka och ta ett större eget ansvar. Förhållningsättet till arbete, produktion, och fysiska platser utvecklas mot mer individuella lösningar, samtidigt som möjligheter till samarbete och samhandling blir större. Kontakten med myndigheter blir allt mer digital, öppen data från det offentliga leder till både mer transparens, men också till nya innovativa tjänster och produkter.

En effekt av digitaliseringen är den allt mer intensiva diskussionen om framtidens arbete, arbetsplats och arbetsmarknad. Konkurrensen om rätt kompetens och erfarenhet ökar och samtidigt kan tillväxt ske utan att antalet arbetsplatser nödvändigtvis ökar. Omställningsförmågan inom näringsliv, offentlig sektor, akademi och samhället i stort kommer ha stor effekt för hur väl regioner står sig i den internationella konkurrensen. För att möta denna utveckling kommer förmodligen ett ökat fokus på forskning, innovation och omvärldsanalys att bli än viktigare komponenter. Att forma smarta styrmedel och ramar för önskad utveckling kommer att vara viktiga insatser framöver.

Megatrend: Miljö- och klimatförändringar

Den klimatförändring som är orsakad av människan är vår tids största utmaning. Utsläppen av växthusgaser fortsätter att stiga vilket är en direkt konsekvens av ohållbara konsumtions- och produktionsmönster, fortsatt befolkningstillväxt och en ökad global levnadsstandard. Om utsläppen av växthusgaser fortsätter att stiga riskerar vi att nå en genomsnittlig global uppvärmning som överstiger två grader. Detta skulle få allvarliga konsekvenser på global nivå för ekosystem, havsförsurning, mänsklig säkerhet, matproduktion, vattentillgång, hälsa och även en ökad risk för naturkatastrofer.

Dessa negativa effekter kommer inte bara att påverka klimat och vår ekologi, det kommer även att påverka politisk och social utveckling. Med konflikter om resurser, överutnyttjade ekosystem och ökade flyktningströmmar som effekt. Utmaningarna för att minska de negativa effekterna är bland annat att ställa om till en cirkulär och fossilfri ekonomi, att förändra konsumtions- och produktionsmönster och investering i ny teknik och innovativa lösningar. Förändringsviljan går redan att se, inte minst på medborgarnivå där olika tillvägagångssätt för att utveckla delningsekonomi och andra lösningar ger konkreta resultat.

Även om dessa förändringar är till största del har negativa konsekvenser kan ett förändrat klimat gynna vissa geografiska områden genom att skapa ett mer gynnsamt klimat för exempelvis odling med förlängda växtsäsonger. Klimatutmaningen kan också leda till möjligheter för ökad digitalisering, ny teknik och innovation.

Regionala trender

Megatrenderna som beskrivs i föregående kapitel är drivkrafter för andra trender som påverkar vår region. De demografiska förändringarna påverkar inte bara de ekonomiska förutsättningarna utan påverkar också behovet av infrastrukturinvesteringar, välfärdsutbudet och miljön. Globaliseringen ökar konkurrensen samtidigt som vi får ta del av nya idéer. Detta påverkar alla områden i samhället, och driver fram trender inom flera samhällsområden, inte minst kopplade till den ökade digitaliseringen och tekniska utvecklingen. Digitaliseringen skapar bland annat möjligheter för att nya yrken att formas och kan öka effektiviteten inom näringslivet. Vi står också inför miljö- och klimatförändringar som driver på ett behov av att klimatsäkra regionen.

I 2019 års omvärldsanalys har 13 regionala trender analyserats. Dessa trender bedöms ha en påverkan på Regional utvecklings verksamhet och uppdrag de kommande tio åren. Trenderna innebär både möjligheter och utmaningar för verksamheten. Dessa trender är inte unika för Skåne, utan kan återses i flera andra regioner i Sverige och Europa.

Trenderna, som beskrivs i kommande kapitel, sätts in i en modell där de bedöms utifrån parametrarna hög till lägre strategisk påverkan samt mindre brådskande till brådskande. Detta för att lyfta fram vad som är viktigt att agera ytterligare på just nu och vad som är brådskande att hantera det nästkommande året.

Trender som har en hög påverkan och är brådskande att hantera under år 2020:

- Allt fler äldre och yngre i Skåne
- Den ojämlika hälsan ökar
- Den psykiska ohälsan ökar
- God ekonomisk utveckling, men växande utmaningar framöver
- Fortsatt obalans mellan tillgång och efterfrågan på kompetens
- Fortsatt digitalisering i Skåne
- Ökat behov av att klimatsäkra Skåne
- Ökad grön omställning inom näringslivet
- Utveckling mot förnybar energi men ökad effektbrist i elnätet

Trender som har en hög påverkan men är mindre brådskande att hantera:

- Förändrat transportbehov av gods och människor
- Ökad ojämlikhet på bostadsmarknaden

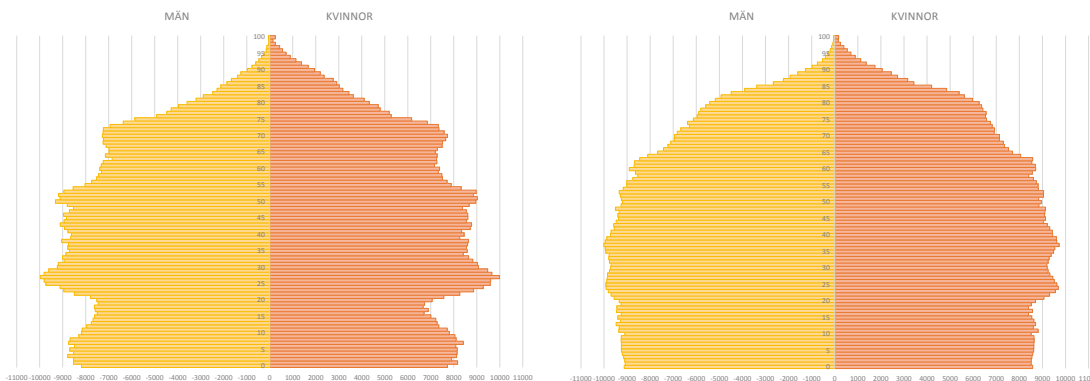
Trender som har en lägre strategisk påverkan och som är mindre brådskande att hantera:

- Regional obalans inom näringslivet
- Ökat utländskt ägande

Trend: Allt fler äldre och yngre i Skåne

Vi lever allt längre i Sverige. På 150 år har medellivslängden ökat från strax under 50 år till omkring 80 år idag. I Statistiska centralbyråns (SCB) riksprognois förutspås en medellivslängd på närmre 90 år för både män och kvinnor 2110. Sverige är idag ett av de länder som har högst medellivslängd i världen, men det finns stora skillnader mellan olika delar i Sverige. Skillnad i utbildningsnivå är en faktor som pekas ut som en sannolik förklaring till de regionala skillnaderna i medellivslängd. Även skillnader i levnadsvanor och olika typer av arbetsmarknad och arbetsvillkor kan vara möjliga faktorer.

Figuren visar den prognosticerade utvecklingen i åldersfördelningen i Skåne 2017-2027

Förändringar i befolkningens åldersstruktur i en region sker inte så snabbt eftersom befolkningen årligen bara blir ett år äldre, men flyttningar, födsel och dödsfall påverkar åldersstrukturen. Den historiskt sett stora invandring vi haft till Sverige de senaste åren, kombinerat med det stora antalet flyktingar som kom 2015, innebär ett tillskott av yngre till befolkningen. Gruppen 80 år och äldre är den åldersgrupp som procentuellt förväntas öka mest. Fram till 2027 visar prognosen att gruppen ökar med 38 % eller drygt 26 000 personer, samtidigt som befolkningen i stort förväntas öka med drygt 11 %. Även andelen unga förväntas öka kraftigt, samtidigt som den arbetsföra befolkningen (20-64 år) förväntas öka med knappt 8,7 %. Invandringen bidrar till att Sverige har mer än en marginell befolkningstillväxt och bidrar med en viktig resurs för att klara framtidens sysselsättning, där en växande andel äldre och yngre ska försörjas.

Konsekvenser för Skåne

Vi får färre andel medborgare i arbetsför ålder, vilket skapar konsekvenser för ekonomin. Detta gör att verksamheter får allt svårare att hitta arbetskraft och klara kompetensförsörjningen i regionen. Demografiska förändringar kan innebära att behovet av tjänster, konsumtion och utbud förändras. Vilket i sin tur kan innebära att branschmixen förändras i Skåne.

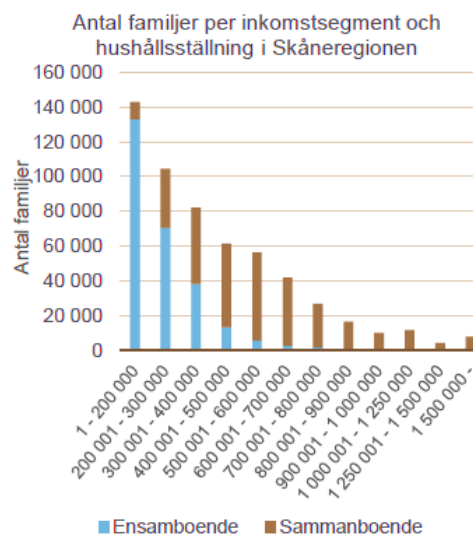
Trend: Ökad ojämlikhet på bostadsmarknaden

För majoriteten fungerar bostadsmarknad i Skåne väl, dock ser vi en stor växande grupp som har svårt att kunna ta sig in eller byta bostad. Stora delar av befolkningsökningen i Skåne finns i de grupper som har ekonomiskt svårt att efterfråga bostäder som nyproduktionen erbjuder, därför är det viktigt framöver att bättre utnyttja hela bostadsbeståndet och skapa en större rörlighet.

Vi har haft några år med ett ökat bostadsbyggande men nu syns tecken på att marknaden vänder nedåt, både i Skåne och Sverige. Nyproduktionen är ett välkommet tillskott för att möta en växande befolkning, men det finns behov av att bibehålla en hög produktionstakt även framöver för att öka rörlighet på bostadsmarknaden och inkludera fler grupper.

I diagrammet framgår att ett stort antal hushåll i Skåne har relativt låga inkomster. Under 2016 hade ungefär hälften av de ensamboende en disponibel inkomst under 200.000kr per år. Dessa hushåll har svårt att efterfråga nyproducerade bostäder.

En förändrad demografi leder också till en ny situation, där exempelvis fler äldre ställer andra krav på fler anpassade bostäder i beståndet. De grupper som ökar mest i Skåne är äldre, yngre och nyanlända, dessa grupper har specifika behov och lite svårare att klara sig på bostadsmarknaden vilket medför att nya lösningar behövs för att skapa förutsättningar för en mer jämlik bostadsmarknad.

Konsekvenser för Skåne

Den ökade ojämlikheten på bostadsmarknaden kan göra att fler cementeras i sin boendesituation. Detta kan i sin tur leda till ett ökat mänskligt lidande i form av trångboddhet, otrygghet och svårigheter att lämna relationer. Utvecklingen gör även att många äldre får svårare att byta bostad och motverkar rörligheten på bostadsmarknaden. Ojämlikheten på bostadsmarknaden gör det även svårare att få en bostad för arbete eller studier. Detta försvårar våra möjligheter till talangattraktion och påverkar kompetensförsörjningen negativt.

Trend: Den ojämlika hälsan ökar

Hälsoskillnaderna i EU är stora, mellan medlemsländer och mellan olika socioekonomiska grupper inom medlemsländer. På EU-nivå är arbetet med att minska hälsoskillnader ett prioriterat område.

Polariseringen i samhället ökar både internationellt och nationellt, vilket kommer till uttryck genom mer segregerade bostadsområden, mer skilda värderingar, utanförskap, olika socioekonomiska förutsättningar och genom ökade skillnader i hälsa mellan olika sociala grupper. Trots att Sverige sedan länge har en folkhälsopolitisk målsättning att minska sociala skillnader i hälsa har dessa kvarstått och i vissa fall ökat. En liknande utveckling ses i Skåne. Folkhälsorapport Skåne 2013 visade kvarstående eller ökande hälsoskillnader, där skillnaden i medellivslängd mellan grupper med kort respektive lång utbildning har ökat sedan början av 1990-talet. Mellan olika kommuner i Skåne skiljer sig befolkningens medellivslängd med som mest drygt fyra år.

Personer med låg utbildningsnivå och de som står utanför arbetsmarknaden har i de flesta fall sämst hälsa, och i dessa grupper ses oftare riskbeteenden såsom låg fysisk aktivitet, rökning, alkoholvanor och matvanor. Riskbeteendena kan samverka och ge en ökad risk för dålig hälsa som är större än summan av de olika enskilda beteendena.

Under de senaste decennierna har inkomstklyftorna i Sverige vuxit och inneburit allt större skillnader mellan olika gruppers levnadsstandard. Segregationen ökar sett till välstånd, utbildningsnivå, bostäder och social tillit inom samhällen, vilket i sin tur påverkar människors livskvalitet. Det går att se en tendens mot en minskad tillit hos socialt utsatta grupper. Med lägre tillit följer ett ifrågasättande och en minskad tilltro till auktoriteter inom olika områden. Det är avgörande för tilliten och för samhällskontraktet att samhällets institutioner behandlar alla lika och att samhället värnar om alla människors lika rättigheter

Konsekvenser för Skåne

Skillnader i livsvillkor medför en polarisering i samhället men även kvarstående skillnader i hälsa hos befolkningen och samhällsekonomiska förluster. Det skapar också ökande samhällskostnader, exempelvis för kroniska sjukdomar då flertalet av dessa sammanhänger med livsvillkor och levnadsvanor.

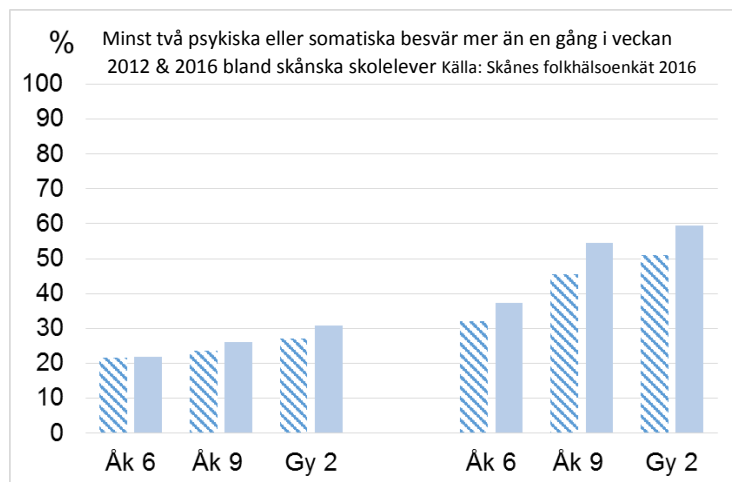
En ökad ojämlik hälsa kan skapa fler motsättningar och ökad otrygghet i samhället. Det kan också för med sig att tilliten och förtroendet för samhället minskar, vilket kan bli nedåtgående spiral för samhällskontraktet som blir svår att bryta.

Trend: Den psykiska ohälsan ökar

Psykisk hälsa är en avgörande faktor för människors livskvalitet. De senaste decennierna har den psykiska ohälsan ökat i hela Sverige. I Folkhälsorapport Skåne 2013 visades en trend mot en ökad psykisk ohälsa sedan år 2004. Andelen med psykisk ohälsa bland vuxna män och kvinnor är något högre i Skåne jämfört med riket.

Det är dock de yngre som mår sämst enligt nationella kartläggningar. Bland dem är en övervägande andel flickor och kvinnor, men den senaste tiden har det även skett en tydlig ökning bland yngre män. I

Folkhälsorapport Barn och unga i Skåne 2016, där elever i åk 6 och 9 samt gymnasiet åk 2 undersöktes, hade den självskattade hälsan försämrats bland pojkar och flickor i samtliga årskurser jämfört med undersökningen år 2012. Försämringen var särskilt uttalad bland de äldre flickorna. Den försämrade psykiska ohälsan bland unga i Sverige återspeglas i att allt fler unga flickor vårdas på sjukhus för självmordsförsök, och att sjukhusvård för depression och ångesttillstånd har ökat i åldersgruppen 15-24 år.

Självmord har minskat i alla åldrar sedan 1990 utom i åldersgruppen 15-24 år.

Psykisk ohälsa medför förutom stort lidande för den enskilde individen även höga sjukvårds- och sjukskrivningskostnader för samhället. Långvarig sjukskrivning med en psykisk diagnos har ökat bland unga sedan år 2009, med en snabbare ökningstakt bland de yngsta 16-25 år jämfört med övriga. Indikationerna på ökad psykisk ohälsa bland unga är oroväckande eftersom även lindrigare former av psykisk ohälsa ökar risken för framtida psykiatrisk vård, försörjningsproblem, självmordsförsök och för tidig död. Psykisk ohälsa ökar också risken för somatisk sjukdom vilken i sin tur medför ytterligare ökad belastning på och kostnader för hälso- och sjukvården och samhället i stort.

Konsekvenser för Skåne

Den ökade psykiska ohälsan leder till en minskad livskvalitet bland medborgarna, det leder också till ökad sjuklighet vilket skapar ökade samhällskostnader genom ökade sjukskrivningskostnader och minskat skatteunderlag.

Trend: Regional obalans inom näringslivet

Sydvästra Skåne präglas av en stark dynamik och höga utbildningsnivåer inom näringslivet, medan östra Skåne har haft en svag utveckling under de senaste tio åren. Sedan år 2000 har sysselsättningsstillväxten i Skåne varit ojämn. En generell effekt av Finanskrisen 2008/09 har varit att sysselsättningen minskade i kommuner som präglades av en stor andel tillverkningsindustri eller perifert läge i förhållande till större städer, medan sysselsättningsökningen som skett sedan Finanskrisen framför allt har skett i storstäder och andra större städer med mera gynnsamma lokaliseringsförutsättningar för branscher inom tjänstesektorn.

Kommuner inom pendlingsavstånd till större centra har ofta kunnat kompensera en minskande sysselsättning i kommunen med ökande utpendling, men kommuner långt ifrån större städer har oftast haft en svag utveckling av antalet sysselsatta. Obalansen i sysselsättningsutveckling har till viss del kompenseras med ökande pendling, men det finns fortfarande brister i de öst–västliga kommunikationerna som innebär att restiderna blir långa, vilket håller nere pendlingen.

Sydvästra Skåne hämtade sig snabbt från finanskrisen 2008 medan utvecklingen i övriga Skåne har varit svag. Eftersom befolkningstillväxten i sydvästra Skåne har varit hög och bestått av en stor del icke kvalificerad arbetskraft kopplad till ökade flyktingströmmar är fortfarande sysselsättningsgraden låg i delregionen. Det kan också konstateras att Skåne som helhet utvecklas svagt jämfört med de båda övriga storstadslänen vad avser sysselsättningsgrad och bruttoregionalprodukt. Skånes arbetskraft är också i förhållande till andra regioner inte specialiserad inom kunskapsintensiva yrkeskategorier. Skåne har också problem med låg produktivitet, Skånes problem handlar således inte bara om omfördelning utan även om tillväxt. Förklaringen till obalanserna är sannolikt strukturella och kan förklaras med skillnader i näringslivets branschammansättning, befolkningens utbildningsnivå och agglomerationsfördelar i den tätbefolkade sydvästra delen av länet. Mycket pekar därför på att skillnaderna sannolikt kvarstår och riskerar att öka de kommande åren. Om tillväxten i omvärlden ökar, kan det något mer industridominerade näringslivet i Skåne utanför sydvästra Skåne komma att växa något snabbare. Samtidigt ökar arbetskraftsbristen i snabb takt i hela Skåne.

Det sker också en koncentration av huvudkontor till Malmö, och sysselsättningstillväxten inom företagstjänster, som omfattar verksamheter inom ekonomi, juridik och teknik, visar ett tydligt mönster med stor koncentration till sydvästra Skåne. Lundaområdet sysselsätter allt färre inom företagstjänster. På östra sidan av Skåne syns också en minskning i företagstjänster.

Konsekvenser för Skåne

Den regionala obalansen inom näringslivet ökar de inomregionala spänningarna och leder till en svag utveckling av Skånes skattekraft. Det finns även en risk för att branscherna inte klarar av att möta den nödvändiga digitala omställningen, särskilt i östra Skåne med traditionell tillverkningsindustri.

Trend: God ekonomisk utveckling, men växande utmaningar framöver

Sedan den stora krisen i början på 90-talet har tillväxten i Sverige varit god, såväl mätt i sysselsättning som i ekonomisk tillväxt. Skåne har dock inte haft lika stark tillväxt av ekonomin som riket i helhet. Trots att en större andel av rikets befolkning bor i Skåne idag än vad som var fallet i början på 90-talet, ligger Skånes andel av rikets BNP kvar på oförändrad nivå. Det finns två huvudsakliga förklaringar till detta faktum: andelen sysselsatta av befolkningen i förvärvsarbetande ålder är lägst i landet och produktiviteten (hur effektivt man producerar) är lägre än genomsnittet för riket. Förklaringen till den i ett svenskt perspektiv låga sysselsättningsgraden är i stor utsträckning att Skåne har relativt sett fler invånare som står långt ifrån arbetsmarknaden. Man bör dock komma ihåg att Sverige har EU:s i särklass högsta sysselsättningsgrad och att Skånsk sysselsättningsgrad är hög i ett europeiskt perspektiv. Den i relativa termer svaga skånska produktiviteten beror på att ett flertal av de branscher som länet traditionellt har varit specialiserat på, såsom life science, livsmedel, industri och IKT, har genomlevt stora strukturförändringar de senaste decennierna, vilket i många fall har lett till en utflyttning eller en nedläggning av produktionen. Den ekonomiska aktiviteten har dessutom i allt högre utsträckning kommit att koncentreras till den västra delen av Skåne och i synnerhet till Malmö, vilket har lett till en ökad ojämlikhet inom regionen. De närmaste åren riskerar arbetslösheten i Skåne att stiga då konjunkturen kommer in i ett lugnare skede och då en stor flyktingrelaterad invandring leder till en fortsatt inströmning på arbetsmarknaden.

Pendlingen över Öresund har minskat varje år sedan 2008. Sannolikt beror detta dock främst på att många danskar i Skåne flyttar hem igen: antalet flyttar över sundet till Danmark har överstigit dem till Sverige sedan år 2010. Efterfrågan efter arbetskraft på den danska arbetsmarknaden är fortsatt god, vilket i någon

mån borde gynna Skåne. Arbetslösheten är på den lägsta nivån sedan finanskrisen och sysselsättningen fortsätter att växa i en god takt. En minskad skuldsättning bland hushållen innebär också att man är betydligt bättre rustad att möta en konjunkturedgång än vid finanskrisen.

Konsekvenser för Skåne

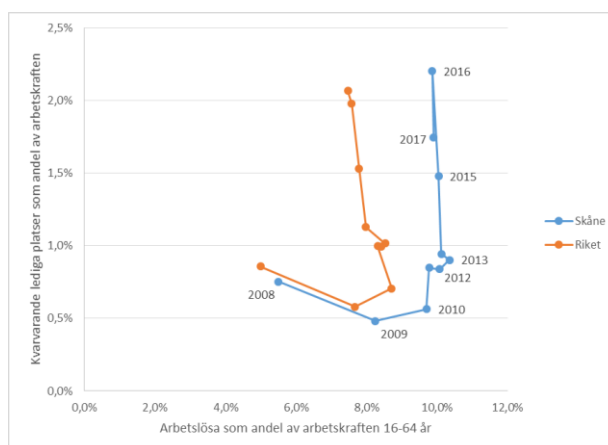
Högkonjunkturen i svensk och skånsk ekonomi sedan 2015 har medfört en god utveckling av skattebasen. Den förhållandevis låga skånska sysselsättningsgraden och produktiviteten innebär dock att skattekraften är lägre än i de andra storstadsregionerna och än i riket som genomsnitt. Detta kompenseras till stor del av skatteutjämningsystemet, men det innebär samtidigt att Skåne är beroende av nationellt bestämda regelverk som kan komma att förändras.

En svagare konjunktur framöver kommer dock att påverka skattebasen negativt. I takt med att befolkningen åldras kommer dessutom utmaningen med stigande kostnader inom omsorg samt hälso- och sjukvård att växa.

Givet att Skåne under lång tid har haft sämre utveckling av sysselsättningsgrad, bruttoregionprodukt och produktivitet än riket så finns det skäl att anta att de bakomliggande orsakerna är strukturella och kommer att kvarstå under de närmaste åren.

Trend: Fortsatt obalans mellan tillgång och efterfrågan på kompetens

Det finns stora utmaningar inom kompetensförsörjningsområdet. I diagrammet till vänster visas sambandet mellan andelen arbetslösa och antalet kvarstående lediga platser som andel av arbetskraften mellan 2008-2017. Både för riket och Skåne finns det obalans mellan tillgång och efterfrågan på arbetskraft de senaste tio åren

Det finns dessutom många som lämnar skolan med ofullständiga betyg. Detta får stora konsekvenser för såväl individen som samhällsekonomi. 16,6 procent av de som slutade nian i Skåne var obehöriga till gymnasieskolan 2018, vilket var högre än riksgenomsnittet på 15,6 procent. Andelen har ökat marginellt jämfört med året innan. Det finns stora könsskillnader - kvinnorna dominerar i de indikatorer som mäter betygspoäng, genomströmning och övergång till högre studier. Flera undersökningar av internationella PISA (Programme for International Student Assessment), visade att svenska elever halkar efter andra länder. Svenska 15-åringars kunskaper i matematik, läsförståelse och naturvetenskap fortsatte att försämrats. Den senaste undersökningen (2015) visar dock ett trendbrott där resultatet nu har förbättrats. Nu placerar sig Sverige på genomsnittet. Nästa PISA-undersökning presenteras i december 2019.

På grund av obalanser mellan elevers utbildningsval och arbetsmarknadens efterfrågan samt pensioneringar och flyttningar kommer det att uppstå brist på bland annat lärare, omsorgspersonal, ingenjörer och yrkesutbildade industriarbetare. Exempelvis står industrin för nästan 60 000 arbetstillfällen i Skåne samtidigt som det utexamineras endast 100 elever per år från gymnasieskolans industriprogram. Färre lärare på högstadie- och gymnasienivå utexamineras med inriktning mot matematik, naturvetenskap och teknik. Hälften av alla yrkeslärare är över 55 år. Inom vården råder det brist på sjukvårdspersonal med specialiserad utbildning, till exempel läkare och sjuksköterskor med olika specialistutbildningar, bland annat inom psykiatri, läkare inom primärvården och distriktssköterskor. Annan profession som det råder

brist på är medicinska sekreterare. Konjunkturinstitutets regionala barometer (2018) pekar också på en brist på arbetskraft inom bygg, handel och tjänster som de viktigaste hindret för tillväxt.

Konsekvenser för Skåne

Det finns en stor obalans mellan tillgången och efterfrågan inom många kompetenser/utbildningar i Skåne. Det gör att många arbetsgivare har svårt att rekrytera de kompetenser som behövs, vilket gör det svårt för företag att växa och utvecklas. De individer som idag står utanför arbetsmarknaden får svårare att ta sig in på arbetsmarknaden eftersom de saknar den kompetens/utbildning som efterfrågas. Det kan i sin tur påverka folkhälsan och Skånes skattekraft.

Trend: Ökat utländskt ägande

Näringslivet i Sverige får i allt större utsträckning utländskt ägande. De län i Sverige där antalet anställda vid utlandsägda företag ökade mest var Stockholms län (17 243) och Skåne län (6 099). 15 % av alla arbetsställen i utlandsägda företag fanns i Skåne. 24 % av alla arbetsställen i Skåne är hos ett utlandsägt företag.

Utländskt ägande kan tillföra ny kompetens, resurser och tillgång till marknader, men det kan också ändra ägandet och göra att det är mindre förankrat i den lokala kontexten. Detta gör att jobb i Skåne ställs mot andra platser i en global koncern och företag inte enbart konkurrerar med andra företag men också med andra siter inom sin koncern.

Konsekvenser för Skåne

Utländsägande kan leda till mer risker för kortsiktiga beslut och att FoU och tillverkning kan snabbt bortrationaliseras, vilket i sin tur kan leda till minskade skatteintäkter och förlorad kompetens. En förlust av ett globalt ankarföretag, exempelvis Astra Zeneca, får stora konsekvenser, för forskningsinstitutioner och underleverantör, samt färre möjligheter för arbetskraften att utvecklas i en global kontext.

Trend: Ett förändrat transportbehov för gods och människor

Ett antal faktorer påverkar i olika utsträckning hur människor och varor transporteras. Fortsatt digitalisering, nya fordon, befolkningsförändringar, ökade skillnader i livsstilar, ökad energiomställning och tydligare hållbarhetsfokus är saker som alla medför förändrade resmönster och därmed nya transportbehov. Bland dessa kan man se att det fortsatt ställs höga krav på tillgänglighet och goda transportmöjligheter för både människor och varor. Transportbehoven tenderar också att se annorlunda ut i städer jämfört med på landsbygden, samt i olika grupper (unga, äldre, kvinnor, män o.s.v.). Detta visar på en utveckling mot ett mer differentierat transportbehov framöver.

Skåne är en storstadsregion med ökande befolkningstillväxt och ett expansivt näringsliv. Den flerkärniga ortstrukturen är Skånes styrka, men detta ställer också krav på en välfungerande infrastruktur som kan binda samman. Dagens infrastruktur byggdes för gårdagens transportsystem och behöver utvecklas för att kunna användas för morgondagens transporter. Transportinfrastruktur utgör kraftfulla fysiska strukturer som är långlivade och ger varaktiga effekter för hur vi kan leva våra liv. Det finns stora utmaningar inom klimat och miljö, integration och arbetsmarknad som bostadsbyggande kräver en förändring av i utvecklingen av transportsystemet. Transportsystemet behöver bli mer yteffektivt och hållbart, för att kunna möta befolkningsökningen, urbaniseringen samt de krav som miljön och klimatet ställer.

Konsekvenser för Skåne

I ett regionalt perspektiv leder detta till ett ökat tryck på infrastrukturen i allmänhet och järnvägen i synnerhet. När stadsområdena, framförallt Malmö, Lund och Helsingborg, upplever ett ökat inpendlingstryck leder det till trängselproblematik, minskad luftkvalité och i förlängningen mindre attraktiva städer. Dagens infrastruktur påverkar regionens utbud av kollektivtrafiken vilket försvårar möjligheten att utvecklas i den takt som är önskvärd, vilket i sin tur leder till att kollektivtrafiken är svårare att behålla och locka nya resenärer. Det försvårar målet om ökad marknadsandel och riskerar leda till att fler väljer att resa ohållbart. En annan konsekvens av trenden är att nya fordon och en växande el-infrastruktur ökar trycket på hållbara energikällor.

Trend: Fortsatt digitalisering i Skåne

Det pågår en snabb utveckling av Informations- och Kommunikationsteknologi (IKT).

Informationsteknologi finns idag inkorporerad i de flesta samhällssektorer, i allt från traditionell tillverkningsindustri och finansiella sektorn, till hälso- och sjukvård och kollektivtrafik. Den snabba IT-utvecklingen gör att det ställs större krav på ett förändrat förhållningssätt för alla aktörer i samhället, även Regional Utveckling. Långsiktighet och kontinuitet är grundläggande, men bör i större utsträckning än tidigare kompletteras med snabba åtgärder och att proaktivt anamma ny teknik. Artificiell intelligens, smarta algoritmer, sammankoppling av data och möjligheten att hantera stora datamängder möjliggör att IT får en större roll inom problemlösning och en snabbare tillgång till rätt information. Hur detta utvecklas beror till stor del på lagstiftning och utveckling av standarder, samt var ledande teknologiutvecklare är lokaliserade. Det ser ut som att det etableras inte en global standard, men i hårda drag tre olika för Europa, Kina och Nordamerika. Detta kommer påverka hur IT-system utformas framöver.

Digitalisering av hälsosystemen innebär nya möjligheter att utföra undersökningar och viss behandling utanför den traditionella sjukvårdsmiljön. Fler aktörer erbjuder idag olika former av hälsolösningar och mer lättillgängligt, vilket påverkar den traditionella hälso- och sjukvårdens roll. Det finns mer data om patienter och för patienter, både hos individer och sjukvården och teknikbolag. Utvecklingen på detta område accelererar och är något alla aktörer måste förhålla sig till.

Det verkar vara ett stort digitalt skifte som pågår, och både rena IKT-företag och företag som ökar användandet efterfrågar digitalt kompetent personal. Digitaliseringen ställer stora krav på alla samhällsaktörer att förändra kompetensen hos sina anställda. Det behövs fler med IT-kompetens kopplat till i stort sett alla näringsområden och yrken. Allt fler företag anställer IT-kunniga och många rapporter pekar på en stor kompetensbrist. Inom tillverkningsindustrin, så både efterfrågar man mer arbetskraft och kompetens samtidigt som sektorn minskar i antalet anställda, här sker mycket arbete genom automatisering, robotisering och smarta tillverkningsprocesser.

Det verkar ske ett kompetensskifte kopplat till digitalisering och smart industri. Exempelvis så gör sig större tillverkande företag som Tetra Pak av med en viss del produktionspersonal, men anställer samtidigt personer med digital kompetens. På samma sätt så har IKEA varslat många anställda, men kommer att utvecklas inom digitalisering och anställa inom detta. Även representanter från spelindustrin, smart mobilitet (VOLVO) och företag som Ericson och Axis uttrycker ett behov av digital kompetent personal, men att kompetensbristen gör att man inte utvecklas så snabbt som skulle kunnat. Samtidigt som en stor oro uttrycks för att de har svårt att rekrytera internationell talang i tillräcklig utsträckning och att utbildningssektorn inte möter industrins behov.

Konsekvenser för Skåne

Allt fler organisationer efterfrågar digitalt kompetent personal, vilket ställer krav på förändringar hos utbildningsinstanser, och aktörer som arbetar med kompetensfrågor och samordning av dessa. Om skånska företag ska vara fortsatt viktiga som utvecklare av framtidens IT-lösningar behövs tillgång på talang och deltagande i internationella satsningar. För detta behöver regionens universitet ha miljöer för IT-spjutspets forskning, som både utbildar och interagerar med företagen.

Det finns ett förändringstryck på den offentliga sektorn, men också möjligheter för olika andra leverantörer. Om möjligheterna med AI tas tillvara kan det betyda en nödvändig effektivisering och förbättring, men om digitalisering inte hanteras rätt kan det också innebära ökande kostnader. Ur ett etiskt och integritetsperspektiv är det viktigt att analysera vad detta innebär för organisationen och hur Region Skåne skyddar medborgarnas integritet. Nya aktörer med nya typer av välfärdstjänster (utrustningar för självkontroll, appar) drar fortare nytta av IT-utvecklingen och kommer att öka trycket på den offentliga sektorn. Medborgarna är ständigt uppkopplade och kräver direkt och snabb information samt är mer välinformerade.

Trend: Ökat behov av att klimatsäkra Skåne

Det går inte längre att eliminera behovet av klimatanpassning genom att helt fokusera klimatarbetet på utsläppsminskningar. I takt med att klimatet förändras, måste samhällsplaneringen inrikta sig på att möta förändringarna och därmed minska sårbarheten i samhället. Klimatförändringarnas påverkan berör alla samhällssektorer och därmed behovet av att arbeta med klimatanpassning såväl som minskning av utsläpp.

För Skånes del är klimatanpassning av kustområdena av särskild vikt eftersom det finns långa kuststräckor med sandstränder som är erosionsdrabbade. Skånes kust är förknippad med stora kulturella, ekonomiska och ekologiska värden och är av stor betydelse för kommunerna och regionen. Exploateringsgraden vid kusten är en av de högsta i landet vilket ökar trycket på kustskydd. Det finns goda möjligheter att utveckla nya innovativa lösningar för klimatanpassning.

Klimatförändringarna bidrar till en påverkan på befolkningens hälsa genom effekter av höga temperaturer, ökad exponering av pollen och luftföroreningar, spridning av sjukdomar genom vektorer och vatten samt genom risker för dricksvattenförsörjning (Klimatsamverkan Skåne, 2014, Klimatförändringarnas påverkan på den skånska folkhälsan). För att möta dessa effekter behöver dels kunskapen kring klimatanpassning höjas men också medvetenheten hos allmänheten hur man ska bemöta förändringarna.

Översvämningsproblematiken har blivit uppmärksammas då enskilda orter i Skåne på kort tid fått stora nederbörds mängder på kort tid som lett till översvämningar. Då andelen hårdgjorda ytor ökar minskar markens upptagningsförmåga av vatten och konsekvenserna blir större vid skyfall. Klimatanpassning innebär att vi hittar sätt att ta hand om vattnet, skapar gröna ytor och utvecklar dagvattensystem.

Konsekvenser för Skåne

Klimatförändringar kan ge stora effekter på Skåne, framför allt när det gäller förändrade nederbörds mönster, temperaturer och väderhändelser men också med avseende på förlust av ekosystemtjänster och biologisk mångfald.

I december 2015 enades världens länder om ett nytt klimatavtal som binder alla länder och ska börja gälla senast år 2020. Den globala temperaturökningen ska hållas långt under 2 grader och vi ska jobba för att den ska stanna vid 1,5 grader.

Trend: Mot en grön omställning inom näringslivet

För näringslivet blir grön omställning allt viktigare. Stora företag har snabbt tagit till sig FN:s globala hållbarhetsmål Agenda 2030. Stora investeringar görs för att minska klimatpåverkan och en övergång till cirkulära affärsmodeller märks allt tydligare hos ledande företag.

I internationell jämförelse ligger Sverige i många avseenden långt fram i arbetet med hållbar utveckling. Det svenska näringslivet har ofta varit föregångare genom innovation och teknisk utveckling, och ett långsiktigt hållbarhetstänkande. Staten har också under lång tid stimulerat detta genom en politik för grön omställning, exempelvis genom Industriklivet 2017 som syftade till att ställa om svensk industri för både ökad internationell konkurrenskraft och minskade utsläpp av växthusgaser.

Initiativet Fossilfritt Sverige har engagerat näringslivsorganisationer, företag och branscher att bidra till omställningen och det märks nu en tydlig rörelse i näringslivet att på olika sätt bidra till den gröna omställningen och samtidigt stärka konkurrenskraften.

Konsekvenser för Skåne

Företag kommer allt mer efterfråga rådgivning om grön omställning, exempelvis affärsmodeller för en cirkulär ekonomi. Det kommer att ställa allt större krav på att näringslivsstödjande organisationer har den typen av kompetens. För många företag kommer det att vara en överlevnadsfråga att inte sitta fast i en ohållbar affärsidé som inte längre efterfrågas eller riskerar att förbjudas.

Trend: Utveckling mot förnybar energi men ökad effektbrist i elnätet

Energisystemet blir allt mer komplext i takt med förändrade behov från slutanvändaren och teknikutveckling samt omvärldsfaktorer. Det handlar lika mycket om konsumenternas ökande energibehov som de globalt allt mer ökande koldioxidutsläppen, men också om flexibilitet i det lokala systemet. Energiförsörjningen står inför ett antal stora utmaningar. Det råder stor politisk enighet i att den globala uppvärmningen måste hållas under 1,5 grader för att undvika katastrofala effekter. Medvetenheten har samtidigt ökat om att förnybara resurser måste kunna möta den stora efterfrågan från länder som behöver använda mer energi för ekonomisk tillväxt. International Energy Agency World Energy Outlook 2018 räknar med 25 procent ökat energibehov till 2040.

Försörjningstryggheten har på nytt blivit en huvudfråga för regeringar runt om i världen. Detta är till stor del en konsekvens av krig och politisk oro i betydande oljeproducerande länder. I Skåne är kapaciteten i elnätet en viktig fråga. Under hösten 2018 kom flera varningar om allvarlig kapacitetsbrist i det skånska elnätet vilket kan hota elektrifiering av transporter eller nya industrietableringar.

Förnybar energi är det energislag som globalt sett ökar snabbast och kan inom kort vara den näst viktigaste källan för elproduktion i världen efter kol. Teknik- och prisutvecklingen på framför allt solceller gör att förnybar energi snabbt kan bli konkurrenskraftig. Detta ställer samtidigt nya krav på elnätets överförings- och lagringskapacitet i takt med att elproduktionen blir mer och mer decentraliserad. Denna snabba prisutveckling på bland annat solenergi förstärks av det faktum att både Japan och Tyskland avser avskaffa kärnkraften. Fallande priser på framförallt solceller gör att konsumenter också blir producenter, så kallade prosumenter. Decentraliseringen av elproduktion kan komma att få konsekvenser för både elnät och kraftbolag. När det gäller havsbaserad vindkraft finns en stor potential i Östersjön men avsaknaden av långsiktigt stabila nationella spelregler samt ekonomiska incitament i kombination med låga energipriser investeringsviljan hos energiaktörerna.

Biodrivmedel används idag som en alternativ energikälla för fordon. Användningen av framför allt biodiesel förväntas öka genom den nyligen införda statliga reduktionsplikten, och det råder redan brist. Biogasen är en del av ett slutet kretslopp där avfall som matrester och industrispill, ger fordonsgas, grön el eller kraftvärme. Ett annat område där teknikutvecklingen går fort är utvecklingen av batterier. Det finns nu billigare, lättare och högpresterande teknologi på marknaden. Tidigare var tekniken en bromskloss för elfordonsutveckling, men med den snabba utvecklingen som skett de senaste åren utvecklas nu marknaden snabbt. Detta gäller både elbilar, elbussar och elcyklar. Både i Sverige och nationellt pågår en omställning av kollektivtrafiken i städerna från bussdrift med förbränningsmotorer till elbussar.

Konsekvenser för Skåne

Kapacitetsbrist i elnätet kan hota utvecklingen av elektrifiering av fordon och industriprocesser. Skåne har en låg produktion av elektricitet och överföringskapaciteten från norra Sverige är för låg. Det leder redan nu tidvis till en brist på effekt i elnätet och utbyggnaden håller inte samma takt som elektrifieringen.

Ökad användning av förnybar energi kan påverka klimatet och hälsan positivt genom att det minskar utsläpp av farliga partiklar. Långsam elektrifiering och brist på hållbart producerade biodrivmedel gör det dock svårt att nå de transportpolitiska målen i tid.

Händelser och signaler för fortsatt bevakning

Denna rapport föranleddes med en trendspaningsworkshop för att se vad som skett inom regional utvecklings uppdrag. Därtill spanades på att antal signaler som kan komma att bli trender men även ett antal händelser som kan ha påverkan på oss framöver och som vi behöver bevaka:

- Det sker en **ökad användning av medfinansieringssystem**, både inom infrastrukturen och ur ett EU-perspektiv. Detta ställer ökade krav på finansiella åtaganden för Region Skåne och kommuner, vilket också kan kräva en samsyn kring olika utvecklingsinsatser bland Skånes aktörer. Inom EU-kommissionens nya förslag ska Skåne EU-finansieringen minska från 50 procent till 40 procent framöver.
- **Etableringen av ESS och MAX IV** innebär att Skåne blir värd för två forskningsanläggningar i världsklass. Skåne har därmed förutsättningar att bli ett globalt nav för forskning och innovation inom Life science och materialvetenskap. Detta innebär bland annat en ökad efterfrågan på bostäder och transportinfrastruktur framöver, men även ökande internationellt intresse, inte minst inom EU, för samarbeten och partnerskap. Starka kopplingar mellan industri, offentlig sektor, akademi och anläggningar är nödvändiga för att tillvarata potentialen.
- **Ökade insikter om klimatförändringar.** Sedan bränderna i Sverige under sommaren 2018 kom miljöfrågan att bli allt viktigare hos befolkningen.
- **Brexit.** Storbritannien går ur EU, effekterna av detta kommer att få konsekvenser för alla EU-länder.
- **Nationalism kontra globalism** – Inom Europa och USA.
- **Delningsekonomin ökar.** Fler svenskar än någonsin väljer att med hjälp av mobilappar och digitala plattformar hyra, dela och byta saker och tjänster istället för att köpa.
- **Ökad osäkerhet i världen** – den globala ekonomin är skör, det trappas upp mot ett handelskrig mellan USA och Kina, kärnvapenkapprustningen har återupptagits, AI blir motorn i det militära och väst riskerar att förlora sitt försprång.

Referenser

Megatrender:

<https://www.unenvironment.org/annualreport/2017/index.php> (2019-01-03)
<https://esa.un.org/unpd/wup/publications/files/wup2014-highlights.pdf> (2019-01-03)
<https://www.globalpolicy.org/globalization.html> (2019-01-03)
<http://ibce.org.bo/images/publicaciones/Informe-Comercio-Mundial-2017-OMC.pdf> (2019-01-04)
<http://documents.worldbank.org/curated/en/825921524822907777/pdf/125779-PUB-PUBLIC.pdf> (2019-01-03)
<https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/blog/digitalization-globalization-it-needs-be-managed-and-governed> (2019-01-04)
[https://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY-managing-change-and-risk-in-the-age-of-digital-transformation/\\$FILE/EY-managing-change-and-risk-in-the-age-of-digital-transformation.pdf](https://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY-managing-change-and-risk-in-the-age-of-digital-transformation/$FILE/EY-managing-change-and-risk-in-the-age-of-digital-transformation.pdf) (2019-01-04),
https://ssir.org/articles/entry/mastering_system_change (2019-01-04)
<https://www.naturskyddsforeningen.se/vad-vi-gor/klimat/konsekvenser-global-uppvarmning> (2019-01-03)

Regionala trender:

Skånes befolkningsprognos 2018-2027. Region Skåne, 2017.
<https://utveckling.skane.se/publikationer/rapporter-analyser-och-prognoser/skanes-befolkningsprognos-2018-2027/> (2019-01-03)

Sveriges framtida befolkning 2018-2070, Statistiska centralbyrån, 2018
https://www.scb.se/contentassets/b3973c6465b446a690aec868d8b67473/be0401_2018i70_br_be51br1801.pdf (2019-01-03)

Folkhälsomyndigheten (FoHM) 2018. Folkhälsans utveckling - årsrapport 2018.
<https://www.folkhalsomyndigheten.se/publicerat-material/publikationsarkiv/f/folkhalsans-utveckling--arsrapport-2018/>

European Union (EU) 2013. Health inequalities in the EU — Final report of a consortium. Consortium lead: Sir Michael Marmot.
http://ec.europa.eu/health/social_determinants/docs/healthinequalitiesineu_2013_en.pdf

Holmberg S, Rothstein B 2016. Mellanmänsklig tillit bygger goda samhällen. I Jonas Ohlsson, Henrik Oscarsson & Maria Solevid (red) *Ekvilibrium*. Göteborgs universitet: SOM-institutet.
https://som.gu.se/digitalAssets/1579/1579204_mellanm--nisklig-tillit.pdf

Holmberg S, Weibull 2013. Förtroendet för samhällets institutioner. Utvecklingen i Sverige 1986–2012.
https://som.gu.se/digitalAssets/1467/1467838_f--rtroendet-f--r-samh--llets-institutioner-e-bok-131129.pdf

Kommission för ett socialt hållbart Malmö 2013. Malmöns väg mot en hållbar framtid. Hälsa, välfärd och rättvisa.
https://malmo.se/download/18.3108a6ec1445513e589b90/1491298327791/malmokommissionen_slutrapport_2014.pdf

Kommission för jämlik hälsa. SOU 2017:47 Nästa steg på vägen mot en mer jämlik hälsa – Förslag för ett långsiktigt arbete för en god och jämlik hälsa.
<http://kommissionjamilkhalsa.se/publikationer/sou-201747-nasta-steg-pa-vagen-mot-en-mer-jamilk-halsa-forslag-ett-langsigtigt-arbete-en-god-och-jamilk-halsa>

Regeringskansliet 2018. God och jämlik hälsa – en utvecklad folkhälsopolitik. Prop. 2017/18:249.
<https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/proposition/2018/04/prop.-201718249/>

Region Skåne 2013. Folkhälsorapport Skåne 2013 – en undersökning om vuxnas livsvillkor, levnadsvanor och hälsa.
http://utveckling.skane.se/siteassets/publikationer_dokument/folkhalsorapport_skane_2013.pdf

Afa försäkring 2016. Allvarliga arbetsskador och långvarig sjukfrånvaro bland unga.
https://www.afaforsakring.se/globalassets/nyhetsrum/f6345-allvarliga_arbsolyckor_unga.pdf

Bohman H, Jonsson U, Päären A, von Knorring L, Olsson G, von Knorring A-L. Prognostic significance of functional somatic symptoms in adolescence: a 15-year community based follow-up study of adolescents with depression compared with healthy peers. *BMC Psychiatry*. 2012;12(90):1-10.

Folkhälsomyndigheten (FoHM) 2018. Folkhälsans utveckling - årsrapport 2018.
<https://www.folkhalsomyndigheten.se/publicerat-material/publikationsarkiv/f/folkhalsans-utveckling--arsrapport-2018/>

Kungl. Vetenskapsakademien (KVA) 2010. Trender i barns och ungdomars psykiska hälsa i Sverige. State-of-the-Science Konferensuttalande. https://6702d.https.cdn.softlayer.net/assets/globalassets-vetenskap_samhallet-halsa-utskottet-uttalande1_halsa_sve_2010.pdf

Kungl. Vetenskapsakademien (KVA) 2010. Hälsoutskottet. Barns och ungdomars psykiska hälsa i Sverige: en systematisk litteraturöversikt med tonvikt på förändringar över tid.
https://www.researchgate.net/publication/233382557_Barns_och_ungdomars_psykiska_halsa_i_Sverige_en_systematisk_litteraturoversikt_med_tonvikt_pa_forandringar_over_tid

Nationellt centrum för suicidforskning och prevention (NASP) 2016. Själv mord i Sverige. Data: 1980-2014.

Region Skåne 2013. Folkhälsorapport Skåne 2013 – en undersökning om vuxnas livsvillkor, levnadsvanor och hälsa.
http://utveckling.skane.se/siteassets/publikationer_dokument/folkhalsorapport_skane_2013.pdf

Socialstyrelsen (SoS) 2009. Folkhälsorapport 2009.
<https://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/8495/2009-126-71.pdf>

Intelligence Watch (2018) Skånes nya ekonomiska geografi,

Sydsvenska Handelskammaren (2018), Skånsk produktivitet: I kapp och förbi?;
<https://www.mynewsdesk.com/se/sydsvenskahandelskammaren/documents/skaansk-produktivitet-i-kapp-och-foerbi-81132>

Öresundsinstitutet (2018), Skånsk konjunktur 2018
Tillväxtanalys (2018), Utländska företag 2017,
<http://www.tillvaxtanalys.se/publikationer/statistik/statistikserien/2018-06-14-utlandska-foretag-2017.html>

Region Skåne, 2018, Skåneanalysen: Konjunkturen i Skåne vintern 2018

Region Skåne, 2018, Hur har det gått i Skåne?

Region Skåne (2016). Utbildnings- och arbetsmarknadsprognos för Skåne – med sikte på 2025

Konjunkturinstitutets regionala barometer (2018)
<https://www.konj.se/publikationer/konjunkturbarometern.html>

SKL(2018). Öppna jämförelser.
Skolverket (2016). PISA 2015, 15-åringars kunskaper i matematik, läsförståelse och naturvetenskap,

Tillväxtanalys (2018), Utländska företag 2017,
<http://www.tillvaxtanalys.se/publikationer/statistik/statistikserien/2018-06-14-utlandska-foretag-2017.html>

Leilani Farha, FN:s speciella rapportör

Dagens konflikt, SR den 15 december 2018

Institutet för bostads- och urbanforskning Uppsala Universitet, forskare Åse Richard
https://fastighetsnytt.se/2019/01/forskare-renovrakning-har-okat/?utm_campaign=unspecified&utm_content=unspecified&utm_medium=email&utm_source=apsis-anp-3
<https://www.svd.se/skandalvard-far-kritik-for-miljardvinst>

Intelligence Watch (2018) Skånes nya ekonomiska geografi,

Sydsvenska Handelskammaren (2018), Skånsk produktivitet: I kapp och förbi?;
<https://www.mynewsdesk.com/se/sydsvenskahandelskammaren/documents/skaansk-produktivitet-i-kapp-och-foerbi-81132>

Trafikverket (2018) Trender i transportsystemet – Trafikverkets omvärldsanalys 2018

Länsstyrelserna (2018) Bostadsförsörjning men än bostadsbyggande

Region Skåne (2019) Modell för bostadsefterfrågan i Skåne

<https://www.regeringen.se/sveriges-regering/statsradsberedningen/uppdrag-framtid/rapporter-gron-omstallning/>

<http://www.tillvaxtanalys.se/publikationer/pm/pm/2018-05-30-statens-roll-vid-gron-omstallning-genom-aktiv-industripolitik.html>

<http://www.energimyndigheten.se/forskning-och-innovation/forskning/industri/industriklivet/>
<http://fossilfritt-sverige.se/>

Klimatsamverkan Skåne (2014), Klimatförändringarnas påverkan på den skånska folkhälsan

<https://utveckling.skane.se/publikationer/rapporter-analyser-och-prognoser/klimatforandringarnas-paverkan-pa-den-skanska-folkhalsan/>

Länsstyrelsen (2014), Regional handlingsplan för klimatanpassning för Skåne

<https://www.lansstyrelsen.se/skane/tjanster/publikationer/regional-handlingsplan-for-klimatanpassning-for-skane-2014.html>

IEA (2018), World energy outlook

<https://www.iea.org/weo2018/>

Sydsvenskan (2018), Elbristen i Skåne hotar viktiga investeringar

<https://www.sydsvenskan.se/2018-12-11/elbristen-i-skane-hotar-viktiga-investeringar>

